

De Gereformeerde Kerk te Aduard (2)

17-23 minuten

Ds. W.F.M. Lindeboom (van 1939 tot 1946).

(< [Naar deel 1](#)) – Nadat ds. H.J. Riphagen (1901-1987) van [Schoonebeek](#) voor het in juli 1938 op hem uitgebrachte beroep bedankte, werd in november ds. W.F.M. Lindeboom (1902-1980) van [Serooskerke](#) beroepen.

De 'schitterende nieuwe pastorie' te Aduard, die in 1929 in gebruik genomen werd (foto: 'Gedenkboekje').

Men had hem in Aduard gehoord toen hij daar in het najaar van 1938 eens preekte, maar de predikant had nooit gedacht dat men hem zou beroepen en was het dorp, waarvan hij de naam tevoren nog nooit gehoord had, al weer vergeten. Maar het beroep kwam en bij de overhandiging van de beroepsbrief werd hem meegedeeld dat van hem verwacht werd – als hij het beroep aannam – royaal te zullen meewerken aan de *uitbreiding van het kerkgebouw*.

Ds. Lindeboom nam het beroep aan en deed op 19 maart 1939 intrede. Hij kwam te wonen in de 'schitterende nieuwe pastorie', die in 1929 naast de kerk gebouwd was. Zijn ambtsperiode besloeg de periode waarin onder meer de *Tweede Wereldoorlog* en de *Vrijmaking van 1944* plaatsvonden.

De predikant werd al snel na zijn komst naar Aduard opgeroepen om als veldprediker dienst te doen, voor de kerkenraad aanleiding kandidaat Spiering te vragen nog enige tijd hulpdiensten te verrichten. Deze bleef daarom tot in maart 1940.

Ds. W.F.M. Lindeboom (1902-1980).

De kerk wordt vergroot.

Het ledental van de kerk was inmiddels langzaam maar zeker flink gegroeid, zodat de kerk te klein werd. Vandaar dat de kerkenraad besloot de kerk uit te breiden. Een architect werd gezocht die met een mooi plan voor de dag kwam. Het zou echter wél fl. 16.000 gaan kosten, en dat betekende dat de gemeenteleden in ieder geval fl. 10.000 zouden moeten opbrengen. De kerkenraad achtte zo'n hoog bedrag onhaalbaar. Maar ds. Lindeboom – zijn belofte bij de beroeping getrouw – schreef met instemming van de raad een 'open brief' aan de gemeente, waarin hij de steun van de gemeenteleden inriep. Vanaf de preekstoel werd de brief kracht bijgezet. Er kwamen kleine en grote bedragen binnen. *Een week na de afkondiging*

van de preekstoel was er ruim fl. 11.000 binnen!

Op 31 augustus 1939, een dag voordat de Duitsers Polen binnenvielen (maar dat was toen natuurlijk nog niet bekend), besloot de kerkenraad met slechts één stem meerderheid, ondanks de oorlogsdreiging, *toch* met de vergroting van de kerk door te gaan. De dag daarop stemde men de vergroting echter *af*, omdat de oorlog nu echt begonnen was. Maar... er lag al een muur om, dus men kon het eerder genomen besluit moeilijk terugdraaien. De kerk werd vervolgens ondanks alles met twee zijvleugels uitgebreid.

De kerk werd in 1939 met twee zijvleugels uitgebreid.

De [Tweede Wereldoorlog](#).

De oorlog was dus begonnen en op 10 mei 1940 werd ook Nederland binnengevallen. "Van de kansel klonk geen onzeker geluid: 'Verbergt de verdrevenen en meldt de omzwerwenden niet'."

De Duitse generaal Friedrich Christiansen beval in 1943 de Nederlandse militairen zich vrijwillig te melden als krijgsgevangene. Velen doken echter onder, maar uiteindelijk werden 10.000 soldaten gevangen genomen. Dit alles leidde in 1943 tot de *April-Meistaking*, ook de '*melkstaking*' genoemd, omdat boeren duizenden liters melk lieten wegstromen, alhoewel de melk soms ook werd weggegeven of verkocht, maar aan *anderen* dan aan de Duitsers. Als gevolg daarvan werden in Aduard op de eerste zondag in mei 1943 de gemeenteleden *Harkema* en *Faber* opgepakt, om nooit meer terug te keren.

De kerkenraad stond beslist afwijzend tegenover de *Winterhulp* (op 22 oktober 1940 door rijkscommissaris Seyss-Inquart opgezet om de armenzorg – ook die van de kerken – over te nemen) en de *Arbeidseinsatz* (het bevel om in Duitsland in de oorlogsindustrie te gaan werken – velen doken onder).

Aduard, lang geleden...

De predikant werd door drie gemeenteleden gewaarschuwd dat hij voorzichtig moest zijn. Inderdaad kwam een moordploeg van het beruchte *Scholtenshuis* in [Groningen](#) bij de predikant aan de deur, maar hij was niet thuis. Kort daarop werd door hen in de pastorie van *ds. W.J. van Otterlo* (1906-1996) van [Zuidhorn](#) huisgehouden en werden in het Westerkwartier vier gereformeerden vermoord. Ds. Lindeboom kreeg toen verscheidene maanden bij een gemeentelid 's nachts onderdak.

Toen hij net weer vier nachten thuis geslapen had werd 's nachts op de deur en op de ramen gebonsd door vier mannen die in een zware auto waren komen aanrijden. Ze riepen hen binnen te laten omdat ze een transport met Haagse kinderen hadden, die naar hier gebracht waren om op krachten te komen. Ze werden in gereformeerde gezinnen ondergebracht.

De bevrijding van Aduard vond plaats door de Canadezen, op zondag 15 april 1945. De kerkdienst die op die dag plaatsvond werd een bijeenkomst om nooit te vergeten. Maar ook om te treuren over hen die niet meer terugkwamen: behalve de twee genoemden ook de gemeenteleden *E.H. Wolters*, *K.R. Wigboldus* en *H. Borrelkamp*. Ze werden in

Dorkwerd begraven.

De Vrijmaking.

Het bezwaarschrift van de 'bezwaarden'.

In de oorlog woedde nog een *andere* strijd: ditmaal op kerkelijk gebied. De aanleiding tot deze ontwikkeling was onder meer de onenigheid die ontstaan was over de precieze betekenis van de doop en over kerkrechtelijke zaken. Kort door de bocht gezegd was ook in Aduard een groep gemeenteleden die bezwaar hadden tegen de besluiten van de generale synode. In augustus 1945 stuurden zij een 8 pagina's tellende brief naar de kerkenraad met hun bezwaren '*tegen de dogmatische en kerkrechtelijke beslissingen van de generale synodes van 1942 en 1943*'. In oktober antwoordde de kerkenraad daarop in een 11 pagina's tellend schrijven.

De eerste bladzijde van het antwoord van de kerkenraad op het bezwaarschrift.

In totaal maakten zich uiteindelijk 175 gemeenteleden los van de Gereformeerde Kerken en stichtten de vrijgemaakte kerk. Dat gebeurde op 18 oktober 1945, enkele maanden na afloop van de oorlog. Aanvankelijk hield men kerkdiensten in de Openbare Lagere School, later werd een eigen kerk gebouwd.

Ds. Lindeboom kreeg in maart 1946 een beroep naar de kerk van Zwijndrecht en nam daarom op 21 juli 1946 afscheid van Aduard.

In vogelvlucht: de tijd tussen 1946 en 1965.

De predikanten.

Ds. J. Bijleveld (1913-1977).

Ditmaal verliep het beroepingswerk vlot. Het in juni 1946 uitgebrachte beroep op *ds. J. Bijleveld (1913-1977)* van Asperen

werd aangenomen en de nieuwe predikant deed op 6 oktober 1946 intrede. Maar anderhalf jaar later vertrok de predikant als legerpredikant naar 'onze jongens in Indië', die daar in opdracht van onze regering bezig waren de 'revolutie van Soekarno' neer te slaan, later bekend als de *politioenele acties* (deze operaties vonden plaats op de eilanden Java en Sumatra in de periode 21 juli tot 5 augustus 1947 (de eerste politioenele actie) en van 19 december 1948 tot 5 januari 1949 (de tweede).

Ds. A. Wijngaarden (1892-1979) van Groningen was enige tijd consulent van de kerk van Aduard.

Ds. A. Wijngaarden (1892-1979) van Groningen was gedurende die periode consulent van de kerk van Aduard. Ds. Bijleveld nam op 26 oktober 1952 afscheid en vertrok naar de kerk van [Rijnsburg](#).

Het beroepingswerk verliep daarna een stuk stroever dan het vorige. Zeven vergeefse beroepen op andere predikanten waren nodig alvorens ds. E. Jansen (1909-1996) van [Berlikum](#) naar Aduard overkwam en daar op 27 juni 1954 intrede deed. Hij bleef tot 1 juni 1958 aan de kerk verbonden, toen hij afscheid nam wegens vertrek naar Goes.

Ds. J. Brouwer (1913-1986) van de kerk van Renkum-Heelsum volgde ds. Jansen op. Het beroepingswerk had veel tijd en moeite in beslag genomen: pas het tiende beroep was een schot in de roos. Ds. Brouwer deed op 18 september 1960 intrede en nam op 13 juni 1965 afscheid van de kerk van Aduard wegens vertrek naar Avereest-[Balkbrug](#).

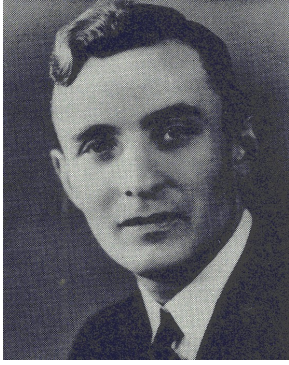

Ds. E. Jansen (1909-1996).

Iets over twintig jaar kerkelijk leven (1946 en 1965).

Toen de Gereformeerde Kerk in 1950 honderd jaar bestond schreef de kerkenraad een brief aan de vrijgemaakte broeders en zusters met het doel eens samen om de tafel te gaan zitten. De vrijgemaakte kerkenraad wees zo'n overleg af, waarop de Aduarder kerkenraad in 1952 de generale synode vroeg 'opnieuw pogingen in het werk te stellen om met de *Gereformeerde Kerken, onderhoudende Art. 31 KO* tot een samenspreking te komen, ten einde te trachten de bestaande meningsverschillen en controversen te overwinnen'. Op alle toenaderingspogingen van de achtereenvolgende synodes werd echter ook een negatief antwoord ontvangen, vergezeld van de oproep 'om zich te bekeren van de zondige weg' die de Gereformeerde Kerken volgens de vrijgemaakten ingeslagen waren.

En ondertussen doorkruiste ds. Jansen op een hem aangeboden *Sparta*-brommer zijn gemeente. Wie weet zal hij – terwijl hij door de velden van zijn uitgestrekte gemeente toerde – een psalm hebben aangeheven. Dat kon dan in die tijd op lange en korte noten, want in de jaren vijftig werd afgestapt van het zingen op lange noten en werd overgegaan naar het *ritmisch zingen*. Ook kwam in 1951 de *Nieuwe Vertaling* van het *Nederlands Bijbel Genootschap* op de markt, die al vrij vlot ook in Aduard werd ingevoerd. De Bijbellezingen en de overige gesproken woorden konden overal in de kerk kennelijk goed verstaan worden, want de kerkenraad oordeelde dat het aanleggen van een geluidsinstallatie niet nodig was.

Ds. J. Brouwer (1913-1986).

Handhaving van de tucht.

Een van de taken van de ouderlingen en de predikant was het toezicht houden op leer en leven van de gemeenteleden. Nog afgezien van de onordelijkheden die jongelui soms op de galerij veroorzaakten, waartegen maatregelen bedacht werden, was ook dansen *not done*; het deelnemen aan een bazaar waarvan de opbrengsten ten goede kwamen aan het *Groene Kruis*, en het verrichten van (niet noodzakelijke) zondagsarbeid hoorde ook niet. Men bovendien werd geacht twee maal per zondag de kerkdiensten bij te wonen; bij verslapping van deze kerkelijke plicht werd door de kerkenraad vermaand.

Als gezondigd werd tegen het zevende gebod '*waarbij vooruitgegrepen werd op het huwelijk*', en daaruit een gedwongen echtverbintenis voortkwam, werd een en ander van de preekstoel met naam en toenaam afgekondigd. In veel kerken was het trouwens de gewoonte (geweest) dat het betreffende aanstaande echtpaar *voorin de kerk* schuldbelijdenis moesten afleggen. 'Hoe haalden we het in onze koppen om zulke dingen te bedenken', schreef later een emeritus-hoogleraar. Hoe dan ook, in 1954 schreef de Aduarder *Jeugdcentrale* (de overkoepeling van de gereformeerde jeugdclubs) een brief aan de kerkenraad met het verzoek "de afkondiging van gezondigd te hebben tegen het 7^e gebod, zoals bij gedwongen huwelijken gebruikelijk is, af te schaffen". De kerkenraad had daar kennelijk nog niet direct oren naar, want pas vier jaar later werd daaraan gehoor gegeven. Wel zou men nog voor de kerkenraad schuldbelijdenis moeten afleggen alvorens het huwelijk kerkelijk bevestigd werd.

Een verenigingsgebouw (1956).

De christelijke school aan de Schoolstraat, een eind achter de kerk.

De vergaderruimte werd steeds krappere door de toenemende kerkelijke activiteiten en vergaderingen. Men moest geregeld uitwijken naar andere locaties in het dorp, omdat de consistorie en de school lang niet de ruimte boden die nodig was. Maar juist in die tijd, begin jaren '50, waren er plannen om een *nieuwe* christelijke school te bouwen en wel op dezelfde plaats als de oude, een eindje achter de kerk. Men zag echter af van nieuwbouw op de oude locatie, maar ging elders een nieuwe school bouwen, zodat de kerkeraad in de gelegenheid was het oude schoolgebouw eind 1952 over te nemen voor de prijs van fl. 6.500. Men wilde de school verbouwen en er een jeugd- c.q. verenigingsgebouw van maken.

Aanvankelijk werd voor de verbouwing een begroting van fl. 40.000 opgesteld. Uiteindelijk ging het veel meer kosten: voor ruim fl. 62.000 werd het werk aanbesteed. Daarvoor was natuurlijk ook een lening bij de bank nodig. Bovendien werd een verjaardagsfonds ingesteld om de kosten te bestrijden en werd een grote bazaar gehouden. Het nieuwe verenigingsgebouw, dat de naam "*t Hoge Hof*" kreeg, werd op 4 september 1956 geopend.

Het nieuwe verenigingsgebouw 't Hoge Hof'.

En verder...

In de jaren '60 ontstonden plannen om 't Hoge Hof' op te knappen en er ook wat meer mogelijkheden van vertier voor de jeugd in aan te brengen. Een rondgang door de gemeente bracht voor het gestelde doel maar liefst fl. 7.000 op, zodat de plannen konden worden uitgevoerd. Ook de kerk zou worden opgeknapt. Er kwam een stevig plan dat echter te ambitieus was, zodat uiteindelijk besloten werd de preekstoel en de ambtsdragersbanken wat op te pimpen. En omdat de functie van voorlezer tóch was afgeschaft kon ook het voorlezersbordje verwijderd worden. Tegelijk werd ook het 'doophek' vóór de preekstoel weggehaald.

't Hoge Hof – 1956.

De kerkenraad vond het in 1965 erg belangrijk de gemeente via een kanselboodschap te laten weten thuis toch vooral een christelijke krant te lezen, zoals (toen nog) *Trouw* en de *Nieuwe Provinciale Groninger Courant*, en zeker niet het neutrale *Nieuwsblad van het Noorden*. Het heeft vermoedelijk niet veel geholpen... Wel werd de *Groninger Kerkbode* behoorlijk veel gelezen, al vond de kerkenraad het op een gegeven moment toch wenselijk ook voor de eigen kerk een 'Contactorgaan' te publiceren. Daarvan verscheen het eerste nummer op 22 augustus 1965.

De periode 1965 tot heden in snelle vogelvlucht.

De predikanten.

Ds. J. de Lange (1910-1983).

Ds. J. de Lange (1910-1983) van [Lemmer](#) deed na het vertrek van ds. Brouwer op 30 oktober 1966 intrede in de kerk van Aduard, nadat zes vergeefse beroepen op andere predikanten waren uitgebracht. Hij was van 1966 tot 1975 aan de kerk van Aduard verbonden. De predikant ging met emeritaat en nam daarom op 31 mei 1975 afscheid. Ds. H. T. van Bochove (1916-2001) van [Delfzijl](#) volgde hem op en stond van 1976 tot 1981 als gereformeerd predikant in Aduard. Op 1 augustus 1981 nam hij afscheid, ook wegens emeritaat. Kandidaat J.E. Huttenga (*1954) uit Aduard was van 1983 tot 1987 als predikant aan de kerk verbonden en deed op 6 maart 1983 intrede; hij nam afscheid op 16 augustus 1987, wegens vertrek naar de kerk van [Zeist](#).

Ds. H.J. Mulder (1933-2004) uit Oenkerk stond van 13 augustus 1989 tot 1 maart 1994 in Aduard en ging toen met emeritaat. Hij werd vanaf 27 april 1997 opgevolgd door ds. E. van der Veer (*1964) uit [Midwolda](#), die op die dag intrede deed. Hij nam op 17 juli 2005 afscheid wegens vertrek naar [Kampen](#). Ds. mevr. A.M.F.L. Bodewes (*1958) was van 2008 tot 2013 aan de kerk van Aduard verbonden. Op 17 april 2016 deed ds. mevr. H.A.H. Maat (*1968); zij is tot op heden aan de kerk van Aduard verbonden.

Enige korte gegevens over het kerkelijk leven.

Interieur van de kerk van Aduard (met dank aan de heer G. Kuiper te Appingedam).

Eind september 1972 werd voor het eerst kindernevendienst gehouden. Deze werd toen tijdens de toen nog goed bezette middagdienst gehouden; later, toen het kerkbezoek wat terugliep werd besloten de kindernevendienst in de ochtenddienst te houden, maar wel onderverdeeld in leeftijdsgroepen.

Het ledental van de kerk van Aduard begon langzamerhand te dalen, na aanvankelijk enige jaren rond de 800 te hebben geschommeld. De kerkgang kende een soortgelijke trend: in 1957 waren er in de twee ochtenddiensten gemiddeld ongeveer 480 kerkgangers, en in de beide middagdiensten zo'n 440. De ochtenddiensten telden in 1990 gemiddeld zo'n 450 kerkgangers en de middagdiensten gemiddeld nog ongeveer 180. Aan de avondmaalsvieringen deden aanvankelijk velen mee, maar ook hier liep het aantal deelnemers langzaam maar zeker terug: van zo'n 370 in 1980 tot 265 in 1997.

Door de dalende trend kwam ook de verkiezing van ambtsdragers wat in het gedrang, in die zin, dat de kerkenraad zich genoodzaakt zag bij de ambtsdragersverkiezingen geen dubbeltallen (waaruit gekozen kon worden) meer te stellen, maar zijn toevlucht moest nemen tot *enkele* kandidaatstelling. Daartegen kwamen weliswaar bezwaren tegen, maar de noodzaak daartoe werd in de jaren daarna steeds dringender.

De samenwerking met de plaatselijke Hervormde Gemeente was in de jaren '70 nog nauwelijks van de grond gekomen en was bovendien enige jaren opgeschort. In de tijd van ds. Huttenga kwam het weer meer in beeld, maar daarvoor bestond niet bij iedereen evenveel enthousiasme. Later kwamen er meer contacten met de Hervormde Gemeente en uiteindelijk werd afgesproken jaarlijks twee gezamenlijke kerkenraadsvergaderingen te houden en enkele gezamenlijke vesperdiensten.

Boven de hoofdingang (foto: Reliwiki, Anton van Daal).

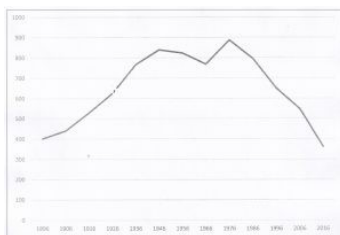
In 1990 werd met orgelbouwer *J.J. Harkema* uit Zuidhorn overeengekomen dat door hem een orgel zou worden gekocht en geïnstalleerd. Daarvoor was inmiddels een orgelfonds van maar liefst een ton bijeengebracht! Met hulp van veel vrijwilligers kon het mooie orgel enige tijd later geplaatst worden. 'We kunnen er als gemeente zo trots op zijn als een pauw!', zo heette het terecht.

Protestantse Gemeente.

In 2010 werd een federatieve overeenkomst getekend tussen de Gereformeerde Kerk en de Hervormde Gemeente van Aduard, nadat in de voorgaande jaren steeds meer toenadering tussen beide gemeenten ontstond en er meer concreet samengewerkt werd. Met Pinksteren 2016 fuseerden beide gemeenten: de Gereformeerde Kerk te Aduard en de Hervormde Gemeente Aduard, Den Ham en Fransum vormden toen samen de *Protestantse Gemeente Aduard en omgeving*. De gereformeerde kerk aan de Burgemeester Seinenstraat – die de naam *Rehobothkerk* draagt – is nog steeds

een van de protestantse kerkgebouwen.

Ledentallen van de Gereformeerde Kerk te Aduard.

De ledentallen van de Gereformeerde Kerk te Aduard tussen 1896 en 2016 (bron: Jaarboeken GKN en PKN).

Bronnen onder meer:

J. Bijleveld e.a., *Gedenkboekje van de Gereformeerde Kerk te Aduard, uitgegeven ter gelegenheid van haar honderdjarig jubileum, 1850-1950*. Aduard, 1951

W. Duinkerken, *De Gereformeerde Kerk te Ezinge. Van Christelijk Afscheiden tot Gereformeerd. 1835-1975*. Ezinge, 1976

Gemeenten en predikanten van de Gereformeerde Kerken in Nederland. Publicatie ter gelegenheid van 100 jaar Gereformeerde Kerken in Nederland, 17 juni 1992. Leusden, 1992

Jaarboeken (ten dienste) van De Gereformeerde Kerken in Nederland. Goes, div. jrg.

J. Lalkens, *Gedenkt de weg. 125 jaar Gereformeerde Kerk te Aduard*. Aduard, 1975

J. Wesseling, *De Afscheiding van 1834 in Groningerland, deel III, De classis Groningen van de Afscheiden Kerken*. Groningen, 1978

E. Wolters, *Gedenkt de weg opnieuw. Gereformeerde Kerk Aduard 150 jaar, 1850-2000*. Aduard, 2000

© 2020. *GereformeerdeKerken.info*